

روش‌های نوین صهیونیسم جهانی در ترویج بی‌حجابی

طاهره عباسی^۱

چکیده

حجاب در منظومه اعتقادی اسلام، نماد عفاف، عزت و کرامت انسانی زن است و در عین حال، یک واجب شرعی برای حفظ سلامت اخلاقی فرد و جامعه به شمار می‌رود. آموزه‌های قرآنی و روایی، حجاب را نه صرفاً پوشش ظاهری، بلکه شاخصی از تقوا و پرهیزکاری معرفی کرده‌اند. در مقابل، بی‌حجابی و تبرّج از دیرباز یکی از ابزارهای مهم جریان‌های معارض با اسلام به‌ویژه صهیونیسم جهانی برای سست کردن بنیادهای اخلاقی جوامع مسلمان و تسلط نرم‌افزاری بر فرهنگ آن‌ها بوده است. پروژه بی‌حجابی، بخشی از راهبرد کلان جنگ فرهنگی و استحاله هویتی در جهان اسلام محسوب می‌شود. با توجه به گسترش هجمه‌های فرهنگی در دهه‌های اخیر و بهره‌گیری جریان‌های سلطه‌گر از ابزارهای متنوع رسانه‌ای، هنری، روانی و اجتماعی برای ترویج سبک زندگی غربی، پرداختن به موضوع بی‌حجابی به‌عنوان یک توطئه‌ی سازمان‌یافته و تحلیل سازوکارها و اهداف آن، ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر با هدف تبیین روش‌ها و اهداف جریان صهیونیسم جهانی در ترویج بی‌حجابی، ضمن تبیین جایگاه رفیع حجاب در اسلام، به بررسی اهداف اصلی صهیونیسم جهانی از ترویج بی‌حجابی شامل: تضعیف هویت دینی، تخریب نهاد خانواده، افزایش سلطه‌پذیری فرهنگی و تهی‌سازی اخلاقی پرداخته و در ادامه، ابزارهای اصلی این جریان مانند رسانه‌های دیداری و شنیداری، فمینیسم جهانی، تبلیغات فرهنگی، صنعت مُد و پلتفرم‌های اجتماعی را بررسی نموده است. این نوشتار با رویکردی تحلیلی، منتقدانه و مبتنی بر منابع علمی معتبر، تلاش دارد تصویری روشن از این پدیده و ابعاد پنهان آن ارائه دهد.

کلیدواژه: حجاب، صهیونیسم، صهیونیسم جهانی

^۱ - طلبه‌ی مدرسه علمیه حضرت معصومه (س)، شاهرود، سطح ۲

مقدمه

حجاب، در منظومه فکری اسلام، نه تنها یک حکم فقهی، بلکه نمادی از هویت دینی و اجتماعی زن مسلمان است. در طول تاریخ اسلام، حجاب همواره یکی از عرصه‌های جدی تقابل فرهنگی میان جوامع اسلامی و جریان‌های معارض تمدنی بوده است. امروز در عصر جهانی‌شدن، هجمه‌ها علیه حجاب وارد مرحله‌ای پیچیده‌تر، نظام‌مندتر و هدفمندتر شده است؛ مرحله‌ای که در آن، دشمن دیگر تنها به رویارویی نظامی و سیاسی بسنده نمی‌کند، بلکه میدان را به قلب فرهنگ، باور، ذهن و سبک زندگی مسلمانان کشانده است. در این میان، صهیونیسم جهانی به‌عنوان یکی از قدرت‌های تأثیرگذار در معادلات فرهنگی جهان، نقشی فعال در تضعیف و تخریب مفاهیم دینی، به‌ویژه حجاب، ایفا می‌کند. صهیونیسم، با تکیه بر رسانه‌های بین‌المللی، فناوری‌های نوین ارتباطی، صنعت مد، تبلیغات و الگوسازی رسانه‌ای، سعی دارد تا درک و باور عمومی جوامع اسلامی نسبت به مقوله حجاب را دگرگون ساخته، آن را نمادی از عقب‌ماندگی، اجبار و محدودیت جلوه دهد. آنچه در گذشته با اشغال سرزمین و جنگ سخت انجام می‌شد، امروز با ظرافت رسانه‌ای و عملیات روانی صورت می‌گیرد. دشمن درصدد آن است که با بهره‌گیری از ابزارهای نوین، زن مسلمان را از جایگاه اصلی خود — به‌عنوان ستون عفاف، مادر تربیت‌کننده نسل و حافظ کیان خانواده اسلامی — خارج ساخته و به فردی مصرف‌گرا، خودنما، و تابع الگوهای غربی تبدیل کند.

تحلیل شواهد فرهنگی و رسانه‌ای امروز نشان می‌دهد که پروژه «بی‌حجابی» نه یک امر تصادفی یا صرفاً ناشی از تغییرات داخلی جوامع، بلکه یک راهبرد ازپیش‌طراحی‌شده است که در آن، نهادهای صهیونیستی، شرکت‌های فراملی، پلتفرم‌های شبکه اجتماعی، و اتاق‌های فکر فرهنگی نقش کلیدی ایفا می‌کنند. این پروژه با برنامه‌ریزی دقیق در پی شکستن حریم‌های شرعی، زدودن غیرت دینی، و تهی‌سازی زنان از هویت معنوی و ارزشی آنان است. افزون بر این، صهیونیسم جهانی، با ایجاد جنگ شناختی علیه مفاهیم دینی، تلاش دارد که «آزادی جنسی»، «برهنگی»، و «خودنمایی» را در ذهن نسل جوان به‌عنوان ارزش جا بزند و در مقابل، حجاب و پوشش اسلامی را امری غیرعادی، سلب‌کننده آزادی و متعلق به گذشته معرفی کند. این فرآیند، که در قالب تهاجم نرم فرهنگی جریان دارد، بی‌وقفه از طریق رسانه‌های تصویری، سلبریتی‌ها، محصولات سرگرمی، تبلیغات تجاری، و حتی نظام آموزشی، بازتولید می‌شود. بی‌گمان، این وضعیت نیازمند واکاوی علمی، دینی و اجتماعی است تا بتوان پشت‌پرده‌های این جریان را شناخت و برای مقابله مؤثر با

آن، راهکارهایی برگرفته از معارف اسلامی و تحلیل واقع‌بینانه فرهنگی ارائه داد. این مقاله در پی آن است که با نگاه انتقادی، راهبردهای نوین صهیونیسم جهانی در ترویج بی‌حجابی را شناسایی، تحلیل و ارزیابی کرده، آگاهی‌سازی لازم را برای تقویت گفتمان دینی و هویتی فراهم سازد.

مسئله ترویج بی‌حجابی از سوی نظام‌های معارض فرهنگی، به‌ویژه صهیونیسم جهانی، در دهه‌های اخیر مورد توجه برخی اندیشمندان مسلمان قرار گرفته است. پژوهش‌های مختلفی به بررسی ابعاد فرهنگی، رسانه‌ای و روان‌شناختی این پدیده پرداخته‌اند. با این حال، بررسی منسجم و دقیق راهبردهای خاص صهیونیسم جهانی در استفاده از ابزارهای نوین برای ترویج بی‌حجابی، همچنان جای کار دارد. در این بخش، برخی منابع علمی مرتبط با موضوع بررسی می‌شود تا جایگاه پژوهش حاضر نسبت به آن‌ها روشن گردد:

۱- کتاب «تهاجم فرهنگی و صهیونیسم رسانه‌ای» نوشته محمد هادی‌زاده؛ این کتاب به تحلیل کلی صهیونیسم فرهنگی و نقش آن در تهاجم رسانه‌ای علیه ارزش‌های اسلامی می‌پردازد. نویسنده، با تمرکز بر عملکرد شبکه‌های خبری غربی و سینمای هالیوود، نشان می‌دهد چگونه نهادهای وابسته به صهیونیسم در تضعیف مفاهیم عفاف، خانواده و دینداری فعال هستند. کتاب به تبیین کلیات پروژه صهیونیسم فرهنگی پرداخته ولی به‌طور خاص بر مقوله بی‌حجابی و روش‌های نوین تأکید نکرده است.

۲- پایان‌نامه «بررسی تأثیر رسانه‌های غربی بر نگرش دختران مسلمان نسبت به حجاب»، نوشته فاطمه کریمی؛ این پایان‌نامه با روش میدانی و مصاحبه با دختران دانشجو، تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای و رسانه‌های اجتماعی غربی بر نگرش آنان نسبت به حجاب را بررسی کرده است. تحلیل نتایج نشان می‌دهد که الگوسازی زن غربی در رسانه‌ها، منجر به تضعیف گرایش به حجاب در میان مخاطبان می‌شود. این پژوهش بیشتر رویکرد جامعه‌شناختی دارد و به صهیونیسم جهانی اشاره‌ای مستقیم نمی‌کند.

۳- مقاله «صهیونیسم فرهنگی و جنگ نرم علیه جوامع اسلامی»، نوشته علی‌اکبر کریمی؛ مقاله به نقش مؤسسات فرهنگی صهیونیستی مانند RAND و AIPAC در تضعیف هویت اسلامی با ابزارهای فرهنگی می‌پردازد. در بخشی از مقاله، به تلاش برای ترویج برهنگی و تضعیف حجاب به‌عنوان یکی از اهداف اصلی این جریان اشاره شده است. مقاله در حوزه جنگ نرم است، اما تمرکز خاصی بر روش‌های نوین و تکنولوژی‌محور ترویج بی‌حجابی ندارد.

موضوع پژوهش حاضر برخلاف آثار پیشین، به صورت متمرکز و تخصصی به راهبردهای نوین صهیونیسم جهانی در ترویج بی‌حجابی می‌پردازد؛ نه صرفاً «رسانه»، «حجاب» یا «جنگ نرم» به صورت کلی. در این مقاله، تلاش می‌شود پیوند مستقیم و مستند میان سیاست‌های فرهنگی صهیونیستی و ابزارهای مدرن ترویج بی‌حجابی (شبکه‌های اجتماعی، الگوریتم‌ها، مد جهانی و ...) روشن گردد؛ موضوعی که هنوز در منابع فارسی به صورت مستقل و ترکیبی بررسی نشده است. در این پژوهش در صدد آن هستیم تا به این پرسش پاسخ گوئیم که: روش‌های نوین صهیونیسم جهانی در ترویج بی‌حجابی چیست؟

معناشناسی

۱- حجاب

واژه‌ی «حجاب» در لغت عرب از ریشه‌ی «حَجَبَ» می‌آید که به معنای پوشاندن، پنهان کردن، مانع شدن و فاصله انداختن بین دو چیز است. این واژه در ساختارهای مختلف آن همچون «حَاجِب»، «مَحْجُوب» و «احتجاب» نیز به همین معانی اشاره دارد. راغب اصفهانی می‌گوید: «الحجاب: المنع من الوصول، و قد يكون حسيّاً و قد يكون معنويّاً؛^۱ حجاب به معنای بازداشتن و منع کردن از دسترسی است، و این مانع می‌تواند محسوس (مانند پرده و دیوار) یا معنوی (مانند جهل یا غفلت) باشد».

«الحِجَاب: السّتر، و كلّ ما حال بين شيئين فهو حجاب؛^۲ حجاب به معنای پوشش و پرده است، و هر چیزی که بین دو چیز فاصله بیندازد، حجاب نامیده می‌شود». فیومی در مصباح المنیر نیز آورده است: «الحِجَاب: السّتر، و يُقال: احتجبت المرأة، أی سترت نفسها؛^۳ حجاب به معنای پرده و پوشش است و گفته می‌شود: "زن احتجاب کرد"، یعنی خود را از دید پوشاند».

بنابراین، در لغت، "حجاب" صرفاً به معنای پوشاندن جسم نیست، بلکه هر نوع پرده، مانع یا فاصله‌ای که مانع دید مستقیم یا ارتباط آشکار میان دو طرف شود، در دایره معنایی حجاب قرار می‌گیرد. اما آنچه از معنای حجاب مد نظر پژوهش حاضر است، معنای ستر و پوشش است.

^۱ - راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ص ۱۸۹

^۲ - ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۱، ص ۷۸۱

^۳ - فیومی، مصباح المنیر، ج ۱، ص ۳۵۱

در اصطلاح فقهی، حجاب به معنای پوشش واجب زن مسلمان در برابر نامحرم است که شامل پوشاندن بدن (جز صورت و دست‌ها تا مچ) و اجتناب از خودنمایی (تبرج) می‌شود. حجاب صرفاً یک پوشش ظاهری نیست بلکه مجموعه‌ای از رفتار، نگاه، گفتار، و تعاملات زن مسلمان را شامل می‌شود که در راستای حفظ کرامت و امنیت فردی و اجتماعی اوست.^۱

۲- صهیونیسم

واژه "صهیونیسم" از ریشه عبری "صیّون" (Zion) برگرفته شده است. صیّون نام تپه‌ای در اورشلیم (بیت‌المقدس) است که بعدها به صورت نمادین برای اشاره به شهر مقدس یهودیان به کار رفت. در متون عبری، صهیون نماد آرمان شهر نهایی بنی‌اسرائیل است.^۲

«صهیونیسم» از واژه‌ی «صهیون» گرفته شده است که نام یکی از تپه‌های معروف اورشلیم (بیت‌المقدس) است. در باور یهودی، صهیون مکان مقدسی است که بازگشت به آن به منزله تحقق وعده الهی و آغاز سلطه نهایی قوم بنی‌اسرائیل بر جهان تلقی می‌شود.^۳

صهیونیسم (Zionism) واژه‌ای برگرفته از نام «کوه صهیون» است و در اصل اشاره به اندیشه بازگشت یهودیان به سرزمین موعود دارد. این واژه در قرن نوزدهم با شکل‌گیری جنبش‌های یهودی برای مهاجرت به فلسطین به عنوان یک مفهوم سیاسی ظاهر شد.^۴

صهیونیسم در اصطلاح سیاسی، جنبشی ناسیونالیستی است که در اواخر قرن نوزدهم توسط تئودور هرتسل شکل گرفت. این جنبش با هدف ایجاد یک دولت ملی یهود در سرزمین فلسطین و احیای هویت قومی-مذهبی یهود، شکل گرفت و به تدریج به یک قدرت جهانی در حوزه‌های مالی، رسانه‌ای، فرهنگی و امنیتی تبدیل شد.^۵

۳- صهیونیسم جهانی

۱ - مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، ص ۴۵

۲ - دایرةالمعارف یهود، جلد ۴، ص ۱۱۲

۳ - غفاری‌فر، فرهنگ اصطلاحات سیاسی، دینی و اجتماعی، ص ۳۲۸

۴ - دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، مدخل «صهیونیسم»، ج ۱۱، ص ۲۷۱

۵ - هرتسل، تئودور، دولت یهود، ص ۳۵

صهیونیستی، با نفوذ در نهادهای آموزشی بین‌المللی همچون یونسکو، تلاش کرده‌اند تا با تولید اسناد آموزشی استاندارد جهانی، نظام‌های ملی را به تبعیت از ارزش‌های لیبرالی و سکولار وادارند. در این نظام‌ها، مفاهیمی همچون «برابری جنسیتی» به معنای تشابه کامل زن و مرد، «حقوق کودک» به معنای استقلال از والدین، و «آموزش سلامت جنسی» به عنوان بخش رسمی درسی معرفی می‌شود. این مفاهیم، با حذف مرزهای دینی، زمینه‌ساز بی‌تفاوتی نسلی نسبت به مفاهیمی چون عفاف و حجاب شده‌اند.^۱

قرآن کریم، در آیات متعددی بر تعلیم و تربیت به عنوان یکی از مسئولیت‌های انبیاء تأکید کرده است؛ چنان‌که می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا... يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...»^۲ در حالی‌که در نظام آموزشی سکولار، تربیت جای خود را به آموزش صرف داده، و مفاهیم دینی به حاشیه رانده شده‌اند.

تجربه‌های آموزشی در کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که هر زمان آموزش از مبانی اسلامی جدا شده و تحت تأثیر محتواهای بین‌المللی غربی قرار گرفته، نسل جدید نه تنها نسبت به احکام دینی بی‌تفاوت شده، بلکه گاه نسبت به آن موضع نیز گرفته است. این مسئله در مواجهه با مسئله حجاب، نمود برجسته‌تری یافته و موجب شکل‌گیری نسلی شده است که حجاب را نه نیاز، بلکه مانع رشد اجتماعی می‌پندارد.^۳ نظام آموزشی سکولار جهانی، عملاً به مثابه پلتفرمی نرم‌افزاری برای اجرای استراتژی‌های فرهنگی صهیونیسم جهانی عمل می‌کند. در این سیستم، عناصر هویت‌ساز اسلامی مانند حجاب، خانواده‌محوری، حیازدگی و تقوا، از ساختار رسمی آموزش حذف شده و محتوای آموزشی به‌گونه‌ای طراحی شده که ذهن کودک و نوجوان مسلمان را برای پذیرش ارزش‌های سکولار آماده سازد.

^۱ - اعرافی، علیرضا، جهانی‌سازی و آموزش دینی، ص ۲۵۵

^۲ - سوره جمعه/ آیه ۲

^۳ - مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، ص ۹۰

نتیجه‌گیری

بررسی ابعاد مختلف مسئله ترویج بی‌حجابی توسط جریان صهیونیسم جهانی نشان می‌دهد که این پدیده، یک فرآیند تصادفی یا صرفاً فرهنگی نیست، بلکه بخشی از یک پروژه پیچیده و چندلایه برای استحاله فرهنگی جوامع اسلامی و فروپاشی ارزش‌های دینی آن‌هاست. حجاب که در متون اسلامی، شاخصه‌ای بنیادین از عفاف، تقوا، و کرامت زنانه به‌شمار می‌رود، از دیدگاه اسلام نه تنها ابزاری برای حفظ فرد از انحراف بلکه سازوکاری کلان برای صیانت از بنیان جامعه و خانواده است.

اهداف پشت‌پرده این روند، به‌روشنی حکایت از یک طراحی کلان دارد: از بین بردن هویت دینی، تضعیف نهاد خانواده، افزایش سلطه فرهنگی و در نهایت وابسته‌سازی جوامع اسلامی به گفتمان غربی. همه این‌ها در حالی است که اسلام، با تبیین دقیق جایگاه حجاب در قرآن، روایات و متون تفسیری و اخلاقی، زن را موجودی با کرامت، فعال، و دارای نقش کلیدی در تعالی جامعه معرفی کرده و حجاب را نه یک محدودیت، بلکه یک ابزار رهایی و مصونیت معرفی می‌کند.

از منظر صهیونیسم جهانی، حجاب سدی در برابر نفوذ سبک زندگی غربی و مانعی بر سر راه تحقق نظم فرهنگی جهانی مدنظر آن‌هاست؛ از این رو، با بهره‌گیری از ابزارهایی نظیر رسانه‌های تصویری و دیجیتال، فمینیسم سکولار، صنعت مُد، تبلیغات جهانی و فضای مجازی، بی‌حجابی را به‌عنوان هنجاری مطلوب، آزاد و نوگرا به مخاطب مسلمان القا کرده‌اند. بررسی ابزارهای یادشده نشان داد که هر یک از آن‌ها با کارکرد روانی و اجتماعی خاص خود، گامی در جهت عادی‌سازی بی‌حجابی، تخریب جایگاه زن مسلمان و ایجاد دوگانگی فرهنگی در جوامع اسلامی برداشته‌اند.

منابع

قرآن کریم

- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارصادر، ۱۴۱۴ق
- احمدی، علی اکبر، تهاجم فرهنگی و رسانه‌ها، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۰
- احمدی، محمدرضا، جنگ نرم و راهبردهای مقابله با آن، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۲
- استیونس، مارلین، زن، اسلام و مدرنیته، ترجمه: عبدالله صالحی، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۳
- اعرافی، علیرضا، جهانی سازی و آموزش دینی، قم: بوستان کتاب، ۱۴۰۱
- آقاسی، محمدرضا، جامعه‌شناسی خانواده در اسلام، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۸
- آوینی، سید مرتضی، تمدن غرب و تاثیرات آن بر فرهنگ اسلامی، تهران: نشر واحد، ۱۳۸۱
- پرهیزگار، زهرا، فمینیسم و تزلزل هویت زن مسلمان، تهران: دفتر نشر معارف، ۱۴۰۰
- توکلی، احمد. رسانه و سلطه فرهنگی غرب. قم: مؤسسه فرهنگی فجر ولایت، ۱۳۹۵
- جهانگرد، نصرالله، قدرت نرم و رسانه‌های نوین: تهاجم فرهنگی در قرن بیست و یکم، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۷
- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تهران: انتشارات اسلامیه، ۱۳۷۲
- حسینی، مرضیه، زن، رسانه و مصرف فرهنگی، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۶
- داوری، علی، جامعه‌شناسی پوشش و حجاب، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۳
- موسوی بجنوردی، سید محمدکاظم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۹۴
- میسری، عبدالوهاب، دایرةالمعارف یهود، تهران: دبیرخانه کنفرانس بین المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، ۱۳۸۲
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۱۵
- رحمانی، زهرا، زن و تبلیغات مدگرایانه، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۹۵
- رحیم‌پور ازغدی، حسن، دین و زندگی مدرن، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۲
- رستمی، علی، هویت و سبک زندگی مدرن، تهران: انتشارات سروش، ۱۳۹۸
- رضوانی، عباس، فمینیسم و خانواده، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۱

- زیباکلام، صادق، ما چگونه ما شدیم؟، تهران: انتشارات روزنه، ۱۳۹۳
- سبحانی، جعفر، نظام حقوق زن در اسلام، قم: مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۸۵
- _____، نگاهی تازه به حقوق زن در اسلام، مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۹۲
- سلیمی نمین، عباس، غرب و بحران معنا، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶
- سوزان فالودی، پشت پرده فمینیسم، ترجمه ناهید رشیدی، تهران: آشیان، ۱۳۸۰
- شریعتی، علی، زن: مجموعه آثار ۲۱، تهران: قلم، ۱۳۷۸
- شریعتی، فاطمه، آسیب‌شناسی نظام آموزشی ایران از منظر تربیت دینی، قم: نشر معارف، ۱۳۹۸
- شهیازی، عبدالله، زرسالاران یهودی و پارسی، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۰
- طاهری، محمدرضا، تهاجم فرهنگی و سبک زندگی اسلامی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۰
- طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴
- غفاری‌فر، فرهنگ اصطلاحات سیاسی، دینی و اجتماعی، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۸
- فاضل‌میبودی، محمدتقی، حقوق زن در اسلام، قم: نشر معارف، ۱۳۸۰
- فلاحی، محمدرضا، سکولاریسم و تعلیم و تربیت، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۰
- فیومی، احمد بن محمد، مصباح المنیر، قم: المكتبة العلمية، بی تا
- قرائتی، محسن، تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۰، ج ۸، ص ۲۲۰
- قره‌باغی، غلامحسین، اصول و مبانی فقهی حجاب، تهران: مرکز فرهنگی تحقیقاتی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۲
- کشوری، فاطمه، زن، دین و جهانی‌سازی، تهران: سروش دانش، ۱۳۹۵
- مصلح، علی‌اصغر، فرهنگ و جهانی‌شدن، تهران: سمت، ۱۳۹۴
- مطهری، مرتضی، زن در اسلام، تهران: صدرا، ۱۳۷۳
- _____، مسئله حجاب، تهران: صدرا، ۱۳۹۸
- مظاهری، محمد، زن، رسانه و بازنمایی فرهنگی، تهران: سوره مهر، ۱۳۹۴
- موسوی خمینی، سید روح‌الله، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۸۹
- نراقی، ملا احمد، جامع السعادات، تهران: انتشارات داوری، ۱۳۸۳

- نصراللهی، روح‌الله، زن، هویت و رسانه، تهران: سوره مهر، ۱۳۹۶
- نوروزی، مریم، جهانی‌شدن و چالش‌های فرهنگی، تهران: سمت، ۱۳۹۷
- هرتسل، تئودور، دولت یهود، ترجمه: غلامحسین امیرخانی، تهران: نشر آگاه، ۱۳۸۳
- دیانیان، حسن، رسانه و فرهنگ: سیاست‌های فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۳